

**Cengizlilerin Tarihi Üzerine Arapça Bir Metin:
Tarih-i Selâtin-i Tatar Han**

Mehmet Akif ERDOĞRU*

Özet

On altıncı yüzyılda Buhara’da yaşamış olan Nakşibendî şeyhlerinden tarihçi Muhammed Bek b. Yar Muhammed b. Hacı Muhammed, Şeybanî idaresi yıkıldıktan sonra, İç Asya’nın Türk, Moğol, Tatar ve Ruslarının tarihi üzerine Arapça bir metin yazmıştır. Bu kitaba kendi ismini, ‘Şeyh Muhammed Bek Tarihi’ adını verdi. Anlaşıyor ki, bu kitabın bir bölümü zamanımıza ulaştı. ‘Tarih-i Selâtin-i Tatar Han’ adını verdiği bu bölüm, Türk, Tatar ve Moğol destanları ile başlar. Bu metin ne Arapça ne de başka dillerde yayımlanmıştır. Bu yazmayı Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde 2006’da çalışırken şans eseri buldum. Buharalı Sünni bir tarihçi olan Şeyh Muhammed Bek, Cengizlilerin İslam Dünyasına, Hindistan, Bengal ve Arabistan dâhil olmak üzere, yaptıkları katkıları öğretmek amacıyla yazmıştır. Bu eserde dönemin önemli İslam âlimleri ile ilahiyatçıların biyografileri de bulunabilir. Bu yazımda bu metni Arapçadan Türkçeye çevirdim ve bazı yorumlar yaptım. Bildiğim kadarıyla tam metin kayıptır. Bu metinden yetmiş küsur sayfalık küçük bir bölümü zamanımıza ulaşmıştır. Diğer sayfaların kaderi bilinmiyor. Bu yazmanın ilk sahibi on sekizinci yüzyıl Osmanlı sadrazamı Halil Hamid Paşa’dır. Elimizdeki yazma, kötü bir kopyadır ve kâtibî bilinmemektedir.

Anahtar Kelimeler: *Cengizliler, Türkler, Moğollar, Ruslar, Tatarlar, Buhara, Nakşibendi.*

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İzmir, aerdogru@gmail.com. ORCID: 0000-0003-0647-519X. (Makale gönderim tarihi: 04.04.2020; Makale kabul tarihi: 16.05.2020)

An Arabic Text on the History of Cengizids: Tarih-i Selâtin-i Tatar Han

Abstract

Historian Mohammad Bek b. Yar Muhammed b. Hacı Muhammed who was one of the Naqshibandiyya sheyhs of Bokhara, lived in Bokhara at the end of the sixteenth century, wrote an Arabic text about the history of Turks, Russians, Mongols and Tartars of Inner Asia after reign of the Shaybanids was ended. He gave a name his text to 'Tarih-i Şeyh Muhammed Bek'. In his chapter from it that entitled the 'History of Sultans of Tartar States' (Tarih-i Selâtin-i Tatar Han), he begins to mention a passage on the epics of Turks, Tartars and Mongols. This text is unpublished both in Arabic and in other languages. When I researched at the Library for Islamic Manuscripts of Konya of Turkey in 2006, I founded it by chance. Sheyh Mohammad Bek who was a Sunni historian from Bokhara gave political information on the history of Cengizids to point their Islamic activities to Islamic World, including India, Arabia and Bengal. Although this manuscript is unique, methodically historians must not use it on the history of Cengizids as a first hand source. It was an Islamic source that information on the biography of important Muslim scholars and theologians of that times will be also founded. In my paper, I translated this text (folio 1b-4b) from Arabic to Turkish and added my comments on the text. As far as I know, original full text entitled the 'History of Sheyh Mohammad Bek' is absent. A small chapter from it came to our time that consist of seventy seven pages. Fate of other pages is unknown. Its first owner was a former Ottoman prime minister of the eighteenth century Halil Hamid Pasha. I point out that this chapter that copied by an unknown clerk is an irregular copy.

Key Words: *Cengizids, Turks, Mongols, Tartars, Russians, Bokhara, Nakshibandiyya.*

On yedinci yüzyıl başlarında (muhtemelen 1604 yılında) Buharalı Nakşibendî şeyhi Şeyh Muhammed Bek tarafından Arapça olarak, 'Şeyh

Muhammed Bek Tarihi' isimli bir İslam tarihi yazılmıştır. Ancak bu eser tam metin olarak zamanımıza ulaşmamıştır. Müellifin eserin bir bölümü, 'Tarih-i Selâtin-i Tatar Han' ismiyle, Kültür Bakanlığı tarafından hazırlanan Yazma Eserler Kataloğuna geçmiştir. Yetmiş küsür sayfalık bu Arapça yazmanın bir bölümü (yaprak:1b-6b) Çengizlilerin tarihine ayrılmıştır. Tarih metodolojisi açısından, muhakkak ki, geç tarihli bir eser olması sebebiyle, bu konuda birincil bir kaynak olarak addedilemez. Ancak müellifin verdiği bazı bilgiler, özellikle Orta Asya Türk, Moğol ve İslam tarihi açısından değer taşır.

Tarihçi Şeyh Muhammed Bek, bu eserini, Arap tarihçilerin yaptığı gibi 'tabakat' esasına göre hazırlamıştır. İslam sultanları ile o devrin önemli İslam âlimlerinin biyografilerini ve siyasi faaliyetlerini eserinde kronolojik olarak kısaca kaydetmiştir. Bu yazma, Türklerin tarih sahnesine çıkışı ile başlıyor, Moğollar ve Cengiz Han ile devam ediyor. Altınorda Hanlığı (1223-1502), Şeybanîler (1501-1598), Harezmi Hanları (1511-1804), Çağatay Hanlığı (1227-1882), İlhanlılar (1256-1344), Celayirîler (1336-1431), Çobanlılar (1317-1355), Togay Timurular (1337-1409), İncüler (1303-1357), Serbedarîler (1337-1381), Muzaffer Oğulları (1314-1393), Bavendiler (665-1349) Mazenderan ve Taberistan (864-1033) melikleriyle bu bölüm sona eriyor. Kısacası müellif, ana hatlarıyla, Cengizlilerin on üçüncü yüzyıldan, on yedinci yüzyıl başlarına kadar dört yüzyıllık bir sürenin tarihini özet olarak veriyor. Müellifin, bu tarihi bilgileri hangi kaynaklardan aldığını bilmiyoruz. Sadece 'Zafernâme' (muhtemelen Nizameddin Şamî'nin eseri) isimli bir eserden söz ediyor ama bunun da müellifini açıkça yazmıyor. Ancak onun verdiği bilgilerin ekseriyetinin doğru olduğu; ayrıca, Orta Asya'da Türkler, Moğollar ve Tatarlar arasında Sünni İslamiyet'in yayılışına özel bir ilgi duyduğu gözlemleniyor. Eserin tümüne dikkatli bakıldığında (Hind, Sind, Bengal kısımları gibi) müellifin asıl amacının en eski çağlardan, on yedinci yüzyıl başlarına kadar Sünni temelli bir İslam tarihi yazmak olduğu anlaşılıyor. Buhara'da Şeybanî Hanlığının yıkılış dönemine (on altıncı yüzyıl sonları ile on yedinci yüzyıl başları) ait verdiği bilgiler bu açıdan değerli ve önemli addedilebilir. Bu

dönemde Safevîlerden dolayı Şii-Sünni mücadelesinin hem Anadolu ve Irak hem de Orta/ İç Asya ve Hindistan'da yoğun olduğu, özellikle Safevîlere karşı Buhara Hanlarının yoğun bir mücadele içinde oldukları biliniyor. Bu sebeple müellif eserinin birkaç yerinde Safevîler için Melâhîde sözcüğünü kullanmaktan çekinmediği gözlemlenmektedir. Eserinin çeşitli yerlerinde, İslam'ı benimseyen Şamanist ve Budist Hint krallarından söz ediyor. Örneğin Cuci'nin oğlu Batu Han'ın Müslüman olduğunu açıkça yazıyor. Hâlbuki biz bu durumun çeşitli çevrelerde gizlendiğini biliyoruz.¹ Yine, Çağatay hanlarından İslam'ı kabul eden ilk hükümdarın Mübarek Şah (1251-1261) olduğu; sırasıyla Barak Han ve Tarmaşirin Han'ın İslam'ı kabul ettikleri, böylece İslam'ın Moğollar arasında yayılmaya başladığı ileri sürülmüştür². Ancak, müellifin verdiği bilgiye göre, İslam'ın Moğollar arasında daha önceden kabul edildiği ortaya çıkıyor. Müellif Mübarek Şah'tan önce Çağatay Hanı Yisü Mengü Han'ın (1247-1251) İslam'ı kabul ettiğini yazıyor. Yine Çağatay hanı Tuğluk Timur Han'ın (1347-1364) da İslam âlimi Mevlanâ Erşededdin b. Eş-şeyh Cemaleddin sayesinde İslam'ı kabul ettiğini belirtiyor. Bunun yanı sıra, İlhanlı Gazan Han (1295-1304) Emir Nevruz'un (öl. 1275) yönlendirmesi, Sadeddin İbrahim b. Muhammed El-Hammuye'nin³ irşadıyla İslam'ı kabul ettiğini belirtiyor.

Müellife göre, Hindistan, Keşmir ve Bengal bölgelerinde İslam'ı ilk kabul edenlerin kimler olduklarına gelince, Orta Hindistan'da bulunan Malva'da (sonradan Malva İslam Sultanlığında (1392-1562) şimdi Medya Pradeş eyaleti sınırları içinde) İslam, Gazneli Sultan Mahmud

¹Cûzcânî, onun Müslüman olduğunu, fakat bunu gizlediğine dair güvenilir rivayetler bulunduğunu söyler. Nakleden Mustafa Kafalı, "Batu Han" mad. *DİA*, 5, İstanbul 1992, s. 209; 'Çocuklarından Berke Han'ın İslam'ı İslam ulemâsından Şeyh Seyfeddin Bâharzî ile Hârizm bölgesinde bulunduğu sırada resmen kabul etmiştir. Bkz. Kafalı, "Batu Han", s. 209.

² Abdülkadir Yuvalı, "Çağatay Hanlığı", *DİA*, 8, 1993, s.177.

³ Kübrevî şeyhi Sa'düddin Muhammed b. Müeyyed b. Abdillâh b. Alî Hammûye Bahrâbâdî Cüveynî (öl. 671/1272-73'ten sonra), bkz., R. Öngören, *DİA*, 35, İstanbul 2008, s. 390.

(öl. 1030) zamanında yayılmaya başlamıştır. Hâlbuki biz, Mâlvâ'nın fethinin 1305'te Sultan Alâeddin Halacî devrinde gerçekleştiğini ve bu fetihden sonra bölgeye Melik Aynülmülk Multânî vali tayin edildiğini ve Sultan Alâeddin Halacî zamanında da İslâm'ın burada yayılmaya başladığını biliyoruz.⁴ Müellife göre, Bengal'de⁵ İslâm, Delhi Türk Sultanlığının kurucusu Sultan Kutbüddin Aybek'in (öl. 1210) büyük emirlerinden olan Melik Muhammed b. Bahtiyar zamanında ortaya çıkmıştır. Hint alt kıtasında yer alan Keşmir'de İslâm, müellife göre, Şah Nimetullah Velî'nin⁶ müridi Baba Kalender'in⁷ irşadıyla yayılmıştır. Raca, evinin yakınına Baba Kalender için bir hangâh yaptırmıştır. Yine, müellife göre, Emir Seyyid Ali Hemedanî 1372 yılında Keşmir'e gelerek, Sultan Kutbüddin Aybek'e tazim etmiştir. Bundan sonra, Hindli Raca, Müslüman gibi giyinmeye başladı ve İslami merasimlere değer verdi. Merhum Prof. Tahsin Yazıcı (1922-2002), 'Kübreviyye tarikatının Hemedânîyye kolunun kurucusu olan Alî b. Şihâbeddîn b. Muhammed Hemedânî'nin (ö. 786/1385), Keşmir Sultanı Şehâbeddin döneminde 700 seyyitle birlikte Keşmir'e giderek (774/1372) orada dört ay kaldığını; yedi yıl sonra Keşmir'e ikinci gidişinde Sultan Şehâbeddin'in yerine geçen kardeşi Sultan Kutbüddin tarafından karşılandığını; Sultan ile iyi münasebetler kurarak, İslâm esaslarına aykırı uygulamalardan vazgeçmesini sağladığını ve Keşmir'deki gayrimüslim halkın İslâmiyet'i kabul etmesinde tesirli olduğunu' yazıyor.⁸ Hintli İslâm müellifi Saiyid Athar Abbas Rızvî'ye göre, Keşmir, Hindistan'dan daha sonra

⁴ İktidar Husain Siddikqui, "Malva", *DİA*, 27, İstanbul 2003, s. 547-548

⁵ Burada sonradan İslâm hanedanı kuruldu: 1337-1576 yılları arasında Bengal'de hüküm süren Bengal sultanlığı bkz., Enver Konukçu, "Bengal", *DİA*, 5, 1992, 438-39. Konukçu, Bhaturya'da toprak sahibi yerli Hindu olan Ganesa'nın oğlu Cadu'nun İslâmiyet'i kabul ederek Celâleddin Muhammed adını aldığını ifade ediyor.

⁶ Nimetullahî tarikatının kurucusu, mutasavvıf şair Şâh Ni'metullâh Velî Muhammed b. Abdillâh el-Hüseynî el-Kirmânî (ö. 834/1431). Bkz., Mahmud Erol Kılıç, "Nimetullah-ı Velî" mad. *DİA*, 33, İstanbul 2007, s. 134-135. Seyyid Nûrullah, Şah Ni'metullah'ın sağlığında Dekken Sultanı Ahmed Şah Behmenî'nin daveti üzerine Dekken'e giderek irşat faaliyetinde bulunmuş ve hükümdarın kızıyla evlenmişti.

⁷ Onun müritlerinden biri olsa gerektir.

⁸ Tahsin Yazıcı, "Hemedani, Emir-i Kebir" mad. *DİA*, 19, İstanbul 1998, s.187

İslamlaşmıştır. Emevi valileri ve Gazneli Mahmud, Keşmir'in içlerine nüfuz edememişlerdir. İlk ciddi hareket, 1320'de Moğol-Çağatay kumandanı Zulcu'nun seferinden sonra görülmüştür. Zulcu'nun ayrılmasının ardından, Kral Rincana kendisine Şah Mîr Sevâtî adında bir Müslümanı vezir yaptı. Şah Mîr, bir müddet sonra Bülbül Şah lakabıyla tanınan Seyyid Şerîfüddin adındaki bir Sühreverdiyye dervişi vasıtasıyla kralın İslam'ı kabul etmesini sağladı. Rızvi'ye göre 'Keşmir'de İslâmiyet'in yayılmasını ve İslâm kültürünün bölgeye yerleşmesini büyük ölçüde XIV. yüzyılın sonlarına doğru buraya gelmeye başlayan Mîr Seyyid Ali Hemedânî ve oğlu Mîr Seyyid Muhammed gibi Kübrevî şeyhleri ile Beyhakî Seyyitleri etkiledi.⁹ Şeyh Muhammed Bek'e göre, Hindistan'ın alt kıtasında bulunan Sind'de İslam, Haccac b. Yusuf'un amcaoğlu İmadüddin Muhammed Kasım'ın gayretiyle yayılmaya başladı. Kısacası müellif, Cengiz Han ve Moğol düşmanlığı yapmayarak, Cengiz Han'ın değil ama onun İslam'ı kabul eden neslinin Orta/ İç Asya ve Hindistan'da İslamiyet'e yaptığı katkıları eserinde özellikle belirtiyor. Bu açıdan bakıldığında bu yazmanın Hindistan tarihi açısından değerli olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Müellif, eserine, Türk, Moğol, Tatar ve Rusların tarih sahnesine çıkışından başlıyor ve Müslüman olmayan Türkleri eleştiriyor: 'Alınca Han, babasından sonra saltanat koltuğuna oturdu. Onun devrinde bütün Türkler dalalet yolunu tuttular. Hepsi kâfir oldular'. Moğol (Alankuva) ile Oğuz Destanlarından da haberdardır.¹⁰ Bu bilgilerin bir kısmı 'Cengiz-nâme'lerde bulunan bilgilerle uyuyor. Örneğin, Salcut, Bodoncar ve Kıyat neslinin ortaya çıkışı Çengiz-nâme'de şöyle ifade ediliyor: 'Duyin Bayan birle Alankodin üç oğil toğdı birisning atı Bodoncar ekincisinin atı Kalıncar üçüncüsünün adı Salcut erdi imdi

⁹ Siyid Athar Abbas Rızvi, "Keşmir" mad, *DİA*, 25, İstanbul 2002, s. 326.

¹⁰ *Ravzatü's-Safâ, Tarih-i Cihân-ara* ve Şeref Yezdî'nin *Mukaddime*'si gibi Farsça kaynak eserleri kullanarak Türk ve Moğolların tarihini yazma geleneğinin on yedinci yüzyılda İstanbul'da Kâtip Çelebi gibi Osmanlı âlimleri arasında devam ettiğini görüyoruz. Bkz. M. Akif Erdoğan, 'Kâtip Çelebi'de Türkistan', *Tarihin İçinden, Dağumunun 65. Yılında Prof. Dr. Ahmet Özgiray'a Armağan*, İstanbul 2006, s. 237-249

Kıyat uruğu Bodancardan turur'.¹¹ Cengiz Han'ın memleketlerini beş oğluna pay etmesi, Ötemiş Hacı'nın Çengiz-nâmesi'nde bulunan cümlelerle uygunluk gösteriyor.¹²

Netice olarak, bu metnin, Cengizliler tarihi açısından ikinci el bir metin olduğu açıktır. On yedinci yüzyıl başlarında, Buhara'da Şeybanî Hanlığı yıkıldıktan sonra Nakşibendi şeyhi Muhammed Bek, belki de Şeybanîlerin mufassal bir tarihini yazmaya heveslenmiş ve böyle bir metni ortaya çıkarmıştır. Eserin, derleme bir eser olarak, o dönemde Sünni İslam dünyasının ihtiyacını karşılamak için kaleme alındığı fark edilmektedir. Bir nüshasının Burdur Umumi Kütüphanesine (sonradan Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesine) nasıl ulaştığı ise malumuz değildir.

Metnin Türkçe Çevirisi

(Şeyh Muhammed Nakşibendî, *Tarih-i Selâtîn-i Tatar*¹³, No. 692, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Mecmuanın içinde, yaprak: 1b-5b, Burdur Umumi Kütüphanesinden Konya Yazma Eserler Kütüphanesine sonradan getirilmiştir. Osmanlı sadrazamı Halil Hamid Paşa'nın vakıf kitaplarından biridir).

Türk Meliklerinin Zikri

Bunlar otuz sekiz kişidir. Türk b. Yafes b. Nuh aleyhi's-selâm zamanında, devlet kanunları ve vergileri Türk beldelerinde tatbik edildi. Rus ve Rusların hepsi, Türkün neslindedir. Kazan, Garbî Hazez ve Bulgar tarafında onun makamına Mengügen¹⁴ geçti çünkü o, onun

¹¹ Maria Ivanics ve Mirkasym A. Usmanov, *Das Buch der Dschingiz-Legende (Daftar-ı Cingiz-nama) I*, Szeged 2002, Macaristan, s. 38

¹² Ötemiş Hacı, *Çengiz-Nâme*, Haz.: İlyas Kamalov, Ankara 2009, TTK yayınları, s. 30

¹³ Kültür Bakanlığı Yazmalar Kataloğundaki mevcut tarih (kad temmet sabi-i Şaban sene erbaa ve elf mine'l-hicriyye / 7 Şaban 1004) yanlıştır. Yazmanın 1014 tarihli olduğu anlaşılıyor (*tasalluta Baki Han b. Canı Sultan b. Ahat Abdullah Han teveffa fi sene erbaa, aşere ve elf/ 1014*, yaprak: 4a).

¹⁴ Mengü Kaan'ın bozuk telaffuzu olmalı.

neslindendi. Bunlar Türk kavimlerinin en çirkinleridir. Bunun zamanında, Çin, Komari, İnce Han ve Dibakoy Han ve Gök Han ve onun oğlu Alınca Han, babasından sonra saltanat koltuğuna oturdu. Onun devrinde bütün Türkler dalalet yolunu tuttular. Hepsi kâfir oldular. Ondan ikiz oğlan doğdu. Birine Tatar Han, diğerine Moğul Han denir. Tatar Han oğlu Buka Han, onun oğlu Emince Han, onun oğlu İli Han, onun oğlu Astar Han, onun oğlu Ardu¹⁵ Han, onun oğlu Baydun Han ve Sevinç Han'dır ki bu sonuncusu Tatar Han Oğullarının en son melikidir. Bu, Teter kavmindendir ve Teter kavminin ilk meliki Tatar Han'dır.

Moğul Tabakası

Bunlar dokuz kişidir. Moğul b. Alınca Han, onun oğlu Kara Han, onun oğlu Oğuz Han, onun oğlu Gün Han, onun oğlu Ay Han, onun oğlu Yılduz Han, onun oğlu Mengli Han, onun oğlu Tenkiz Han, onun oğlu İl Han, onun oğlu Yılduz Han'dır. Ankava¹⁶ binti Çomna b. Yılduz, Kıyat kavmindendir. Bu, kavminin melikesi oldu. Onun amcası oğlu Uzun Buyan, onunla evlendi. Ondan iki oğlan doğdu. Biri Bölekdi, diğeri Böğendi. Kocasının ölümünden bir müddet sonra gecenin sonunda bir nur meydana geldi. Ankava istirahat halinde, yatağındaydı. O nur, ağzından içeri girdi ve hamile kaldı. Bir zaman sonra da doğum yaptı ve tek seferde üç erkek çocuk dünyaya getirdi. Birinin adı Bukun idi ki onun neslinden Kaskas kavmi meydana geldi. İkincisinin adı Toştağoy'du ki ondan Salcut kavmi geldi. Üçüncüsü Buzancar'dır ki onun neslinden bütün Moğul melikleri gelmiştir. Bu kendisinden nur meydana gelen oğullara Nurdan denildi.

¹⁵ Akorda Hanlığının kurucusu Ak Orda (1227-1250)

¹⁶ Alankova, Türk/Moğol mitolojisinde özellikle Moğolların soyundan geldiklerine inandıkları kadın. Alanguva, Alanhova, Alangova.

Buzancarî Kavimlerinin Ortaya Çıkması

Ebu Müslim Mervezi¹⁷ çıktığı (huruc) zamanda ortaya çıkmışlardır. Buzanca Han, Cengiz Han'ın¹⁸ dokuzuncu, Emir Temür'un da on dördüncü atasıdır (ced). Buka Han, Cengiz Han'ın sekizinci atasıdır. Onun oğlu Berke Dumin, onun oğlu Kaydu Han, onun oğlu Bay Sunkur, onun oğlu Tumana Han, onun oğlu Kaylı Han'dır ki bu sonuncusu Cengiz Han'ın üçüncü atasıdır. Bunun oğlu Kaylı Han, onun oğlu Yurtan Han Bahadır, kardeşinden sonra saltanat koltuğuna oturdular. Şeci olduğu için lakabı Bal Han Bahadır olarak değiştirildi. Onun oğlu Yesügey Bahadır¹⁹, onun oğlu Timuçin'dir ki Cengiz Han diye meşhurdur. Yesügey Han Bahadır, 562 yılında²⁰ öldü. Cengiz Han, on üç sene yaşadı.

Cengiz Hanın Zikri

Timuçin, babası Yesügey Bahadır'a galip geldi ve Tatar'a hükmetti. Cengiz Han ismini alan Timuçin, onu esir etti ve saltanata oturdu. Ömrü kırk dokuz sene sürdü. Moğul, Tatar ve Ankur kavimlerinin çoğunu bir araya getirdi. Cülusundan bir sene sonra Batanik Han'ı öldürdü. 602 senesi Recep ayında²¹ İbni Tegrî'nin sözü üzere, Cengiz Han ismiyle isimlendirildi. Hita'nın²² bazı beldeleri, 615 yılında²³ onun tasarrufunda idi ve Sultan Kutbeddin Muhammed Harizm Şah'ı defetmek için ona taarruz etti. Altı sene zarfında onun şehrini aldı. Bir zaman hastalandı ve devletinin bütün mallarını torunlarına vasiyet etti. Bunun üzerine, Kutbeddin'e galip gelinceye kadar, böyle yaptılar. 624 yılının²⁴

¹⁷ Abbâsi ihtilâlinin önde gelen şahsiyetlerinden Ebû Müslim Abdurrahmân b. Müslim el-Horâsânî (ö. 137/755).

¹⁸ Moğul İmparatorluğunun kurucusu (1167-1227)

¹⁹ Kıyat soyundan.

²⁰ 562/ 1167

²¹ Recep 602/ Mart 1206

²² Çin

²³ 615/ 1218

²⁴ 624/ 1227

Ramazan ayında öldüğünü açıkladılar. Onun dört oğlu halefi olarak kaldı. Bunlar Cuci, Çağatay²⁵, Ögetey ve Tuluy ki Uluğ Noyan diye meşhurdur. Cuci'nin tasarruf ettiği yerlerin sınırları Kanalık ve Harezm'den Şığsın'a kadar ve Bulgar'dan Tatar Han'ın atlarının ulaştığı yere kadardı. Çağatay'ın ki Uygur'un hududundan Semerkand, Buhara ve Kaşgar'a kadardı. Ögetey Kaan'ın sınırları, il ve Kokak²⁶ hududuna kadardı. Cengiz Han'ın beş çocuğu daha vardı, bunlardan dördü farklı hanımlarındandı. Onun ömrü kırk üç yıl, saltanat müddeti yirmi beş senedir. Kardeşinin oğlu Batu Han²⁷ b. Cuci'nin ölümünden sonra, Berke Han b. Cuci Han, 652 senesinde²⁸ saltanata geçti. İslam'ı kabul etti. Tuluy b. Cengiz Han ahfadından Abaka Han b. Hülagu Han'ın oğullarıyla niza vaki oldu. Berke, askerini Şirvan ve Arradan'da²⁹ topladı. Ve Tiflis havalisinde Alma'dan geçerken, kulunç hastalığından, 664 yılında³⁰ öldü. Saltanatı, evladından Orda b. Cuci'ye vasıl oldu ve iki fırka oldular.

Biri Urus,³¹ Lika, Aveng, Bulgar, Kazan ve diğer yerler gibi şimal beldesinin sultanlarıdır. Bunlara Gök ve Tuluy Sultanları (selâtin-i Gök ve Tuluy) denilir. Tukaba Han b. Kulukoy b. Orda b. Cuci, bu fırkadandır. Sonra Tuğrul b. Tukaba Han, sonra Uzbek Han³² b. Tuğrul'dur ki Uzbek'in kavmi buna nispet olunur. O, 735'te³³ babasının yerine tahta geçti. Sonra, 742'de Recep³⁴ ayında, Canı Bek Han b. Uzbek Han, babasının ölümünden sonra, geçti. Mevlanâ Sadeddin

²⁵ Çağatay Hanlığının kurucusu ve ilk hükümdarı (1227-1241).

²⁶ İli ve Hokand.

²⁷ Altın Orda Hanlığının kurucusu ve ilk hükümdarı (1227-1256).

²⁸ 652/ 1254

²⁹ Erran/ Arran: Doğu Kafkasya'da bir bölge.

³⁰ 664/ 1266

³¹ Altınorda Hanı Urus Han (1374-1376)

³² Altınorda Hanı (1313-1340)

³³ 735/ 1335

³⁴ Recep 742/ Ocak 1342

Taftazani³⁵ bunun asrında yaşadı. Berdi Bek b. Cani Bek Han babasının ölümünden sonra onun makamına geçti ve kavimlerin çoğunu öldürdü. Onun hükümeti üç sene sürdü. Öldü ve bu fırka da ortadan kayboldu.

İkinci fırka, Uluğ Tak³⁶ hududundan Karal ve Har Yunus'a kadar olan güney beldelerin, sultanlarıdır. Bunlara Ak Orda Sultanları denir. Tuda Menge b. Buka³⁷ saltanat tahtına oturdu. Ondan sonra Sapsi³⁸ Buka b. Buka ve 720 yılında³⁹ vefat etti. Sonra Ayurun b. Sapsi tahta geçti. Sonra, onun oğlu Mübarek Hacı⁴⁰, sonra Cımtay⁴¹ b. Ayurun, sonra onun oğlu Urus Han idareye geçti. Urus, 778 yılında⁴² vefat etti. Sonra onun oğlu Tokyaka, sonra Temür Melik⁴³ b. Urus Han tahta geçti. Sonra Bakmış Han b. Butu Oğlan geçti. Bu da 807 senesinde⁴⁴ vefat etti. Sonra Temür Kutluğ Han⁴⁵ b. Temür Melik, sonra Koyrucak Oğlan, sonra Şadi Bek Han⁴⁶, sonra Fulad Han⁴⁷ b. Şadi Bek Han, sonra Celaleddin Sultan⁴⁸ b. Bakmış Han, sonra Barak Han⁴⁹ b. Koyrucak geçti. Sonra Muhammed Sultan b. Temür Sultan, sonra Kasım Han b. Şibak Han b. Cani Bek Han b. Burak Han. Bu, 930 senesinde⁵⁰ öldü. Sonra Hak Nazar Han b. Kasım Han geçti. Ak Orda evlatları ve Bakmış Oğulları

³⁵ Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî et-Teftâzânî (ö. 792/1390).

³⁶ Kazakistan'da Karaganda'nın bastısında yer alan dağlar silsilesi.

³⁷ Altınorda Hanı Tuda Mengü Han (1282-1287)

³⁸ Akorda Hanı İpsen (İrzen) Han (1309-1320)

³⁹ 720/ 1320

⁴⁰ Akorda Hanı Mübarek Hoca (1320-1344)

⁴¹ Akorda Hanı Himtay Han (1344-1361)

⁴² 778/ 1376

⁴³ Altınorda Hanı Temür Melik Han (1376-1377)

⁴⁴ 807/ 1405

⁴⁵ Altınorda Hanı Temür Kutluğ Han (1395-1400)

⁴⁶ Altınorda Hanı Şadi Bek Han (1400-1408)

⁴⁷ Altınorda Hanı Polad Han (1408-1410)

⁴⁸ Altınorda Hanı Celalüddin Han (1411-1412)

⁴⁹ Altınorda Hanı Barak Han (1424-1428)

⁵⁰ 930/ 1524

arasında ihtilaf çıkınca, bunların hepsi yıkıldı. Şiban b. Cuci evladının bazısı ortaya çıktı ve bazı beldeleri aldı. Bunlar iki şubeye ayrıldılar.

Bunların ilki, Maveraünnehir Sultanları'dır.

Ebulhayr Han⁵¹ b. Devlet Şeyh Oğlan b. İpni Oğlan b. Fulad Oğlan, sultanları oldular. Ebu Hacı b. Bukapa b. Balkan b. Şiban b. Cuci, 839 senesinde⁵² Deşt-i İlgar'dan Harezmi'e geldi. Mirza Şahrüh tarafından Harezmi'e vali olarak görevlendirilen Ebrehim b. Emir Şah'ı buradan çıkardı ve hükümet mesnedine oturdu. Onun yardımıyla, Ebu Said, Mirza Abdullah'ı yendi ve Semerkand'ı onun elinden aldı. Ebulhayr Han, 873'te⁵³ felçten hastalığından öldü. Makamına, oğlu Şeyh Haydar Han geçti. Sonra Muhammed Han b. Şah Barak Sultan b. Ebilhayr Han geçti. Sultan Mahmud Han b. Yunus Han'ın yardımıyla, Semerkand ve Maveraünnehr'e musallat oldu. 913 senesinde⁵⁴ Horasan'ı istila etti. Şah İsmail-i Safevî eliyle 916 yılında Şaban ayının on altıncı⁵⁵ Cuma günü Merv havalisinde öldürdü. Sonra Köçüm Han b. Ebulhayr Han diye meşhur olan Köçküncü Han⁵⁶ geçti. Uzbek devleti sultanlarının tamamı 935 senesinde⁵⁷ Düzabad mevkiinde topladı. Şah Tahmasb ile harp ettiler. Fakat yenildiler ve Maveraünnehr'e ricat ettiler. Sonra Ebu Said Han⁵⁸ b. Köçküncü Han, sonra Ubeydullah⁵⁹ Han b. Sultan Mahmud Han b. Şah Budak Han b. Ebilhayr Han, sonra Abdullah Han⁶⁰ b. Köçküncü Han geçti. O, 947 senesinde⁶¹ vefat etti. Sonra Abdüllatif⁶²

⁵¹ Şeybanîlerin kurucusu Ebulhayr Han (1412-1468)

⁵² 839/ 1436

⁵³ 873/ 1469

⁵⁴ 913/ 1507

⁵⁵ 16 Şaban 916/ 18 Kasım 1510

⁵⁶ Şeybanî Hanı (1510-1530)

⁵⁷ 935/ 1529

⁵⁸ Şeybanî Hanı (1530-1533)

⁵⁹ Şeybanî Hanı (1533-1539)

⁶⁰ Şeybanî Hanı (1539-1540)

⁶¹ 947/ 1541

⁶² Şeybanî Hanı (1540-1551)

Han b. Söyünc⁶³ Han, sonra Barak⁶⁴ Han b. Söyünc Han b. Ebulhayr Han geçti ki bunun asıl ismi Nevruz Ahmed'di ve Taşkend'in valisiydi. Sonra Küşten Kara b. Canı Bek Sultan b. Hacı Muhammed Oğlan b. Ebilhayr geçti. Sonra Pir Muhammed Han⁶⁵ b. Canı Bek Sultan, sonra Tatam Han b. Pir Muhammed Han⁶⁶, sonra Burhan b. Abdülaziz b. Ubeydullah Han, sonra Civanmerd b. Ebu Said Han b. Köçkünci Han geçti. Sonra İskender Han b. Canı Bek b. Muhammed Sultan b. Ebilhayr Han b. Şeyh Devlet Oğlan b. Ebrehim b. Fulad b. Suranca Sultan b. Mahmud Hacı Han b. Kaanbay b. Ramilbay b. Menge Temür b. Madağıl b. Cuci Buka b. Şiban b. Cuci b. Cengiz Han geçti. Bu zat Türkistan, Taşkend, Badahşan, Belh, Merv, Harezm beldelerinin çoğunu ele geçirdi. 996 senesinde⁶⁷ askerleriyle Herat'a gitti. Altı aylık muhasaranın neticesinde 997 senesinde⁶⁸ şehri ele geçirdi. Ve Meşhed'i zorla aldı. Sonra Nişabur ve Sebzavar⁶⁹ ve Horasan beldesindeki birçok yeri ele geçirdi. Sonra da askerlerinin hepsini serbest bıraktı. Muhammed Zaman b. Mirza Şahrüh isyanını (huruc) bastırmak için Belh şehrine döndü. Badahşan'ı ele geçirerek fethetti. Muhammed Zaman ile Kabil'e kadar harp etti. Orada, o sırada, Celaledin Ekber Şah tarafından görevlendirilen Kasım Han hâkimdi. Onu eziyet ederek öldürdü. Sonra onu da aynı gün Haşim Han b. Kasım Han öldürdü. Abdullah Han, 1006 yılında⁷⁰ vefat etti. Sonra onun makamına oğlu Abdülmümin Han⁷¹ geçti. Bunu da, Saltanatının altıncı ayında, askeri komutanlar (umerâ-i asker) öldürdü. Şah Abbas, Horasan, Merv ve Harezm'in tamamını aldı. Keldi Muhammed Han b. Abdülgaffar b. Baba Sultan, Taşkend, Andican ve Ahsa şehirlerine üzerine hâkim oldu. Pir Muhammed Han b. Süleyman

⁶³ Şeybanî (öl. 1525)

⁶⁴ Şeybanî Hanı Nevruz Ahmed Barak Han (1551-1556)

⁶⁵ Şeybanî Hanı (1556-1561)

⁶⁶ Şeybanî Hanı (1598)

⁶⁷ 996/ 1588

⁶⁸ 997/ 1589

⁶⁹ Sebzvar.

⁷⁰ 1006/ 1598

⁷¹ Şeybanî Hanı (1598)

Sultan, Buhara'ya sultan oldu. Fakat kısa bir süre sonra Baki Bek Han tarafından öldürüldü. Sonra Abdullah Han'ın kız kardeşinin oğlu Baki Han b. Canî Sultan b. Ahat Abdullah Han ona musallat oldu, ama bu da 1014 yılında⁷² vefat etti. Sonra onun makamına Baki Han'ın kardeşi Veli Han geçti.

İkinci şube, Harezmlilerdir.⁷³

İlparis Han⁷⁴ b. Boraca b. Yagğâr b. Temür Şeyh Oğlan b. Hacı Tula Oğlan b. Garb Oğlan b. Fulad Oğlan Horasan'ı ele geçirdikten sonra Ebilhayr ve Şıbak Han ile nesebini bir araya getirdi. Harezmliler'e kadar ele geçirdi. Şah İsmail katledildiğinde, burayı Şıbak Han'a verdi. Harezmliler emirine emanet etti. Niza konusu olan Harezmliler'i Harezmliler ehlinden Mir Hadri ve Sufi ile müşerref olan Atlandı Bek'e verdi. İlparis Han, Deşt'ten birden geldi ve Harezmliler'i 916 yılında⁷⁵ aldı. O, 923'de⁷⁶ de vefat etti. Sonra Hasan Kuli Han⁷⁷ b. İlek b. Yagğâr ona tasallut etti. Sonra Bucuka⁷⁸ Han geçti, sonra, Sufyan Han⁷⁹ b. Muhammed Emin, kardeşinden sonra, tahta geçti. Sonra Evaniş⁸⁰ Han b. Muhammed Emin, sonra Yusuf Han b. Sufyan Han, sonra Dost Han⁸¹ b. Bucuka Han b. Muhammed Emin, sonra Hacim⁸² Han b. Ağatay⁸³ Han 964 senesinde⁸⁴ tahta çıktı. Harezmliler'in bazı hâkimlerini yendi. Şah Tahmasb burayı istila etti ve oğlu Muhammed Kulu Sultan'ı 982 senesinde⁸⁵

⁷² 1014/ 1606

⁷³ Harzem (Hive) Hanları (1511-1804)

⁷⁴ Harzem Hanı, Yılbars (1511-1526)

⁷⁵ 916/ 1511

⁷⁶ 923/ 1517

⁷⁷ Harzem Hanı (1526-?)

⁷⁸ Harzem Hanı (1533-1540)

⁷⁹ Harzem Hanı (?-1533)

⁸⁰ Harzem Hanı Evaniş Han (1540)

⁸¹ Harzem Hanı Dost Muhammed Han (1546-1558)

⁸² Harzem Hanı Hacı Muhammed Han (1558-1602)

⁸³ Harzem Hanı Akatay (1546)

⁸⁴ 964/ 1557

⁸⁵ 982/ 1575

buraya gönderdi. Sonra Abdullah Han'ın Horasan ve Harezmi istila etti. Sonra Hacim Han, Şah Abbas'ın⁸⁶ yanına geldi, orada öldü.

Evlâd-ı Çağatay b. Cengiz Han Zikri

Bunlar hepsi kırk üç kişidir. Cengiz Han, Maveraünnehr, Harezmi, Uygur beldeleri, Badahşan, Belh ve Gazne'nin hükümetlerinin kontrolünü, Hint Okyanusu (Bahr-i Sind) sahiline kadar, oğlu Çağatay'a verdi. Emir Karaçar Noyan, onun amcasının oğludur ve Emir Temür Güregen'in beşinci atasıdır. O, 638 yılının Zilkade ayında⁸⁷ vefat etti. Sonra saltanat koltuğuna Kara Hülâgu Han⁸⁸ b. Bayken b. Çağatay oturdu. Sonra Yisü Menge⁸⁹ b. Çağatay, sonra Mübarek Şah⁹⁰, İcil b. Karaçar Noyan'ın yardımıyla, Uygur'un bozduğu memleketlerin hükümetini ikinci kere ele geçirdi. İslamiyet'i kabul etti. Sonra Barak Han⁹¹ b. Yesüger b. Bayken b. Çağatay geçti. O, işitildiğine göre, 668 yılında⁹² öldü. Sonra Nikpay Han⁹³, sonra Toktemür Han⁹⁴, sonra Duvaçiçin⁹⁵ Han, sonra Küncük Han⁹⁶, sonra Talıku Han⁹⁷ b. Böri, sonra İsen Buka⁹⁸ Han, sonra Kebek Han⁹⁹ ki, o, Belh şehrini 721 yılında¹⁰⁰ imar etti. Burası Cengiz Han zamanından beri harap bir haldeydi. Onun kabri de Karşî'dedir. Zafernâme'nin¹⁰¹ mukaddimesinde, burası imar

⁸⁶ Safevî hükümdarı (1587-1629).

⁸⁷ Zilkade 638/ Haziran 1241

⁸⁸ Çağatay Hanı (1241-1247 ve 1251)

⁸⁹ Çağatay Hanı/ Uluğu, Yisü Mengü Han (1247-1251)

⁹⁰ Çağatay Hanı Mübarek Şah (1251-1261)

⁹¹ Çağatay Hanı (1266-1271)

⁹² 668/ 1270

⁹³ Çağatay Hanı Nikpay Han (1271-1272)

⁹⁴ Çağatay Hanı Toka Timur Han (1272-1282)

⁹⁵ Çağatay Hanı Düve Han (1282-1306)

⁹⁶ Çağatay Hanı Küncük Han (1306-1308)

⁹⁷ Çağatay Hanı Talıku Han (1308-1309)

⁹⁸ Çağatay Hanı Esen Boğa Han (1309-1318)

⁹⁹ Çağatay Hanı Kebek Han (1309-1318)

¹⁰⁰ 721/ 1321

¹⁰¹ Timurlu dönemi tarihçilerinde Nizameddin Şamî'nin (öl. 1411) olsa gerektir.

edilmeye başladığında onun bir gün buraya uğradığı ve çürük bir kemik üzerinde bir yazı gördüğü yazılmıştır. Bunun üzerine dedi ki 'bu kemik mazlumlardan kalmıştır. Benden yardım istiyorlar'. Kavminin reisi olan komutandan (emir-i hazera/ binbaşı) bu arazilerin ahvalini teftiş ettirdi. Bu kemiğin bir tüccara ait olduğunu keşfetti. Bu tüccar, Horasan'dan buraya gelmiş, üç sene önce onu öldürmüşlerdi. Hatta ora ahalisinin bazı malları halâ katillerin elinde bulunuyordu. Onu öldürenlerin hapsedilmesi emirini verdi. Katilden aldığı malları geri aldı. Varislerini çağırtdı. Onlar gelince, malları onlara teslim etti. Farsça beyt:

Adl bin kez gayet-i insaf ü dad

Ostohan-ı mordegan ra dad dad¹⁰²

Sonra İlcikeday¹⁰³ Han, sonra Maşirin Han¹⁰⁴ b. Düveciçin Han, sonra Cenksü¹⁰⁵ Han b. Düve Han'dır. Daha sonra altı kişi saltanata geçti. Tuğluk Temür Han¹⁰⁶ b. İsa Buka Han b. Düve Han, Moğulistan'ın sultanıdır. 761 senesinde¹⁰⁷ Maveraünnehr tarafına gitmeye niyetlendi. Onları yenmek istedi fakat gidemedi ve geri döndü. Sonra hükümeti Emir Temür Güregen'a verdi. Sonra bir sene içinde tekrar geldi. Semerkand'a kadarki beldeleri aldı. Mevlana Erşededdin b. Eş-şeyh Cemaleddin'in vasıtasıyla İslamiyet'i kabul etti. 765 yılında¹⁰⁸ da öldü. Sonra, çok kişiler tahta çıktı. Yunus Han¹⁰⁹ b. Üveys Han¹¹⁰, sonra oğlu Famakdar Ali An¹¹¹, Moğulistan'da tahta çıktı. Fakat Moğulistan'da tahta oturmaya kudret bulamadı. Bazı ehl-i fesatla birlikte

¹⁰² Adaleti gör ondan ki, insaf ve adaletin çokluğundan, ölümlerin kemiklerine seslendi.

¹⁰³ Çağatay Hanı İlçikiday Han (1321)

¹⁰⁴ Çağatay Hanı Tarmaşirin Han (1322-1334)

¹⁰⁵ Çağatay Hanı Cenkşi Han (1334-1335)

¹⁰⁶ Çağatay Hanı Tuğluk Timur Han (1347-1364)

¹⁰⁷ 761/ 1360

¹⁰⁸ 765/ 1364

¹⁰⁹ Çağatay Hanı Yunus Han (1460-1487)

¹¹⁰ Çağatay Hanı Veys Han (1418-1421)

¹¹¹ Kaan.

Semer kand'a Uluğ Bek Mirza'nın yanına geldi. Yunus Han'ın yanındaki o ehl-i fesat, Uluğ Bek Mirza'yı öldürdü. Yunus Han, onu, Horasan'daki babası Mirza Şah'a, kelepçeli olarak gönderdi. O, onun kelepçelerini çıkardı. Yunus Han, 868 yılında¹¹² Kaşgar'ın hâkimi olan Emir Seyyid Ali ile girdiği harpten yenik olarak ayrıldı. Sultan Ebu Said'in¹¹³ yanına geldi. Azerbaycan'da Sultan Ebu Said, Hasan Bek'i öldürdükten sonra Semerkand'ın saltanatına Ahmed b. Sultan Ebu Said geçti. Sultan Mahmud¹¹⁴ da Hisar ve Badahşan şehirlerinin idaresini eline aldı. Mirza Ömer Şeyh ise Andican ve Mergan'ı idare etti. Bu üç kişi Sultan Ebu Said'in evlatlarıydı. Yunus Han, 892 yılında¹¹⁵ felçten öldü ve Taşkend'de defnedildi. Cengiz Han oğullarına tahtı bıraktı.

Evlad-ı Tuluy b. Cengiz Hanın Zikri

Bunlar altmış altı neferdir. Moğul lisanında Tuluy, ayna manasıdır. Tuluy, 628 yılında¹¹⁶ Hıta beldesinde öldü. Oğlu Kubila Kaan 656'da¹¹⁷ tahta geçti. O, da, 693 yılında¹¹⁸ öldü. Sonra Temür Kaan, sonra Cemşa Kaan ve diğerleri saltanata geçti. Bunların sonu Baydu Kaan eliyle oldu. Hıta'dan Emir Temür Güregen yanına geldi. Müslüman oldu. Emir Temür'un ahirete göçmesinden sonra, Kalmak'a tutundu. Bu beldeleri idare etti. Fakat Tuluy bu beldede öldürüldü. Sonra Yankur Çin (Hitaiyye) beldelerini Kaanların elinden, 831 yılında¹¹⁹ aldı. Bu günlerde Müslümanlar denizde boğuldu. Zira bunların üzerine bir yıldırım düştü. Onlarla beraber olanlar ve sarayları da kül oldu. Dime Han vali oldu. O, Müslümanların en cömertiydi.

¹¹² 868/ 1464

¹¹³ Çağatay Hanı Sultan Said (1506-1533)

¹¹⁴ Doğu Türkistan, Sultan Mahmud (1487-1506)

¹¹⁵ 892/ 1487

¹¹⁶ 628/ 1231

¹¹⁷ 656/ 1258

¹¹⁸ 693/ 1294

¹¹⁹ 831/ 1428

Evlad-ı Tuluy b. Cengiz Han'dan İlhaniler Fırkası

Bunlar, on dört nefer olup İran'ın sultanları oldular. Mengü Kaan, büyük kardeşi Hülagu Han'ı Melahide'yi defetmek için İran'a gönderdi. Hülagu'nun askerleri yüz yirmi bin atlı idi. 651 yılında¹²⁰ Ceyhun nehrinin ötesine geçti. 654 senesinde¹²¹, Meymun kalesinde Melahide komutanı Haşah, maiyeti ile birlikte ezildi. Hülagu hanın emriyle Mollakat Kaan'a yöneldi. Ve Kaan'ın emriyle onu yolda öldürdü. Orduy Han'ın nezaretinde kale ehlinde gelen hediyeleri kabul etti. Otlakta gözetleme yapmak için görevlendirildi. Hacı Nasır,¹²² 597 yılının Cemaziyülevvel ayının on beşinci Cumartesi günü doğdu¹²³ ve 672 yılının Zilhicce ayının on dokuzuncu günü Bağdat'da vefat etti.¹²⁴ İmam Musa Kazım Meydanı'nda defnolundu. Hülagu Han¹²⁵, Bağdat'a hâkim oldu ve Abbasi halifelerinin sonuncusu olan Mustasım'ı¹²⁶, dört oğluyla beraber katletti. Menkuldür ki, bir milyon sekiz yüz bin kişi, Bağdat alınmadan önceki sene öldürüldü. Hülagu, Halep ve Şam'ı aldı ve Mısır'a asker gönderdi. Hülagu Han, 663 yılının Rebiyülahir ayının dokuzuncu Pazar günü¹²⁷ kalp krizinden Tebriz'in otlaklığında öldü. Öldüğünde kırk sekiz yaşındaydı. Dihhakan civarındaki Şahik dağında defnolundu. Abaka Han¹²⁸ b. Hülagu Han, babasından sonra, amcası Kubila Kaan'ın emriyle ve Hacı Nasır't-Tusî'nin eliyle, 663 yılının Ramazan ayının üçüncü¹²⁹ Cuma günü Çigan mevziinde oturduktan sonra saltanata geçti ve 669 yılında¹³⁰ da vefat etti. Havi¹³¹ kitabının

¹²⁰ 651/ 1253

¹²¹ 654/ 1256

¹²² Ebû Ca'fer Nasîrüddîn Muhammed b. Muhammed b. el-Hasen et-Tûsî (ö. 672/1274)

¹²³ 15 Cemaziyülevvel 597/ 21 Şubat 1201

¹²⁴ 19 Zilhicce 672/ 26 Haziran 1274

¹²⁵ Hülagu İlhan (1256-1265)

¹²⁶ Ebû İshâk el-Mu'tasım-Billâh Muhammed b. Hârûn er-Reşîd b. Muhammed el-Mehdî-Billâh el-Abbâsi (ö. 227/842)

¹²⁷ 9 R. Ahir 663/ 29 Ocak 1265

¹²⁸ Abaka İlhan (1265-1282)

¹²⁹ 3 Ramazan 663/ 19 Haziran 1265

¹³⁰ 669/ 1271

sahibi olan Necmeddin Abdülgaffar-ı Kazvî¹³² 665 yılında¹³³ öldü. 672 yılında¹³⁴ Mevlânâ-i Rum'un müşidi, Şeyh Şemseddin-i Tebrîzî¹³⁵ vefat etti. Aynı senenin Cemaziyühir ayının beşinci Pazar günü¹³⁶ Mevlânâ-i Rum diye meşhur olan Mevlânâ Celâleddin Muhammed b. Mevlânâ Bahaüddin El-Belhî¹³⁷ vefat etti. 674 yılında¹³⁸ En-Nümu kitabının sahibi olan Taceddin b. Şerefü'l-İsferayînî¹³⁹ vefat etti. Yine aynı yıl Erbain¹⁴⁰ kitabının sahibi olan Mevlânâ Burhaneddin En-Nesefî¹⁴¹ Bağdat'ta vefat etti. 678 yılında Şeyh Necibüddin Ali b. Büzgaş Eş-Şirazî¹⁴² Şaban ayında bir Cuma günü¹⁴³ Şiraz'da vefat etti. Yerine, kardeşinden sonra Teküder¹⁴⁴ b. Hülagu Han geçti. Sonra Argun Han¹⁴⁵ b. Abaka Han geçti. Onun veziri Şeyh Alaüddevele Simnani'nin amcası Celâleddin Simnaniydi. Karabağ'da 690 yılında öldü. Yerine Keyhatu¹⁴⁶ b. Abaka Han 690 yılının Receb'in on dördüncü Çarşamba günü¹⁴⁷ geçti. Şeyh

¹³¹ El-Hâvî's-sagir. El-Hâvî fi'l-fürû' (el-Hâvî fi'l-fetâvî) olarak da bilinen Şâfiî fıkhnın önemli bir metnini teşkil eden eser.

¹³² Şâfiî fakihî Necmüddîn Abdülgaffâr b. Abdilkerîm b. Abdilgaffâr el-Kazvîni (ö. 665/1266)

¹³³ 665/ 1267

¹³⁴ 672/ 1274

¹³⁵ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin sohbet şeyhi Şemsüddîn Muhammed b. Alî b. Melikdâd Tebrîzî (ö. 645/1247).

¹³⁶ 5 Cemaziyelhir 672/ 17 Aralık 1273

¹³⁷ Mevlevî tarikatının kurucusu, mutasavvîf, âlim ve şair. Ölümü: 17 Aralık 1273.

¹³⁸ 674/ 1275

¹³⁹ İsferayîn: Nişabur ile Cürcan arasında.

¹⁴⁰ En-Nikâtü'z-zarûriyyetü'l-erba'îniyye (en-Nikâtü'z-zarûriyye ve el-üstukussâtü'l-erba'îniyye, el-Üstukussât). Eserde Ebû Hanîfe ile Şâfiî arasındaki kırk ihtilaflı mesele ele alınıp cedel metoduyla tartışılmıştır (Mustafa Sinanoğlu, DİA, s.566)

¹⁴¹ Ebü'l-Fazl Burhânüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed en-Nesefî el-Hanefî (ö. 687/1289). Kelâm, cedel ve hilâf âlimi.

¹⁴² Necibüddîn Alî b. Büzgaş b. Abdillâh eş-Şîrâzî (ö. 678/1279). Sühreverdi tarikatının Büzgaşîyye kolunun kurucusu.

¹⁴³ Şaban 678/ Aralık 1279

¹⁴⁴ Ahmed Teküder İlhan (1282-1284)

¹⁴⁵ Argun İlhan (1284-1291)

¹⁴⁶ Keyhatu İlhan (1291-1295)

¹⁴⁷ 14 Receb 690/ 13 Temmuz 1291

Muslihiddin Sa'di el-Şirâzî¹⁴⁸ 691 yılının Zilhicce ayının yirmi yedinci günü¹⁴⁹ Şiraz'da vefat etti. Aynı yıl El-Minhâc¹⁵⁰ ve Misbâhu'l-Ervâh ve't-Tavali¹⁵¹ ve diğer kitapların yazarı Kadı Nasırüddin Beydavî Eş-Şirâzî¹⁵² Tebriz'de vefat etti. Sonra Baydu¹⁵³ b. Turagay b. Hülâgu Han, 694 yılı Cemaziyülevvelinin sekizinde¹⁵⁴ tahta cülus etti. Baydu Han'ın öldürülmesinden sonra Gazan Han¹⁵⁵ b. Argun Han b. Abaka Han 694 yılı Zilhicce ayında¹⁵⁶ tahta geçti. Gazan Han, aynı senenin Şaban ayında¹⁵⁷ Emir Nevruz'un teklifi, Şeyh Sadeddin İbrahim Hammuyî'nin¹⁵⁸ irşadıyla İslam'ı kabul etti ve ona Sultan Mahmud diye isim verildi. Aynı yıl Rebiyülevvel ayının yirmi dördüncü günü¹⁵⁹ zamanın müçtehidî Seyfeddin ki ismi Muhammed b. Muhammed b. Eş-Şeyh İshak¹⁶⁰ vefat etti. Harezm'in Cürcan kasabasında Allame Carullah civarında defn olundu. 700 senesinde¹⁶¹ İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin fikhî hakkında El-Kâfi¹⁶² kitabını yazan Hâfızüddin lakabıyla meşhur

¹⁴⁸ Ünlü Fars şairi Ebû Muhammed Sa'dî Müşerrifüddîn (Şerefüddîn) Muslih b. Abdillâh b. Müşerrif Şirâzî (ö. 691/1292).

¹⁴⁹ 27 Zilhicce 691/ 9 Aralık 1292

¹⁵⁰ Minhâcü'l-Vüsûl ilâ 'ilmi'l-uşûl. Usûl-i fıkha dair olup basılmıştır (Kahire 1326).

¹⁵¹ Misbâhu'l-ervâh. Bir mukaddime ile üç bölümden meydana gelen bu eser de kelâma dairedir. Mukaddimedede mantık ilminin özetini, birinci bölümde mümkünât, ikinci bölümde ilâhiyyât, üçüncü bölümde de nübüvât ve sem'iyât konularını ihtiva eden ve küçük boy kırk iki varaktan ibaret olan kitap öğrencilere hitap eder mahiyette muhtasar bir eserdir (Y. Ş. Yavuz, 'Bezvavi', *DİA*, 6, 1992, s. 104)

¹⁵² Müfessir, Eş'arî kelâmcısı ve Şâfiî fakihî Nâsırüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî (ö. 685/1286).

¹⁵³ Baydu İlhan (1295)

¹⁵⁴ 8 Cemaziyelvel 694/ 26 Mart 1295

¹⁵⁵ Gazan İlhan (1295-1304)

¹⁵⁶ Zilhicce 694/ Ekim 1295

¹⁵⁷ Şaban 694/ Haziran 1295

¹⁵⁸ Kübrevî şeyhi Sa'düddîn Muhammed b. Müeyyed b. Abdillâh b. Alî Hammûye Bahrâbâdî Cüveynî (ö. 671/1272-73).

¹⁵⁹ 24 R.evvel 694/ 11 Şubat 1295

¹⁶⁰ Ehl-i Sünnet Eş'arî ekolünün en büyük kelâm âlimlerinden Ebu İshak-ı İsferanî.

¹⁶¹ 700/ 1300

¹⁶² Eserin tam ismi: el-Kâfi fi Şerhi'l-Vâfi

Abdullah b. Ahmed En-Nesefî¹⁶³ vefat etti. Aynı yıl sufilerin şeyhi Şeyh Nureddin b. Abdurrahman El-İsferayini¹⁶⁴ vefat etti. Ayrıca yine 700'de Şeyh Safiyyüddin Gilani'nin¹⁶⁵ mürşidi eş-Şeyh Zahid el-Ceylani¹⁶⁶ vefat etmiş olup, Baverd'de defn olundu. 703 yılında Sultan Gazan Han, Şevval ayının üçüncü¹⁶⁷ Pazar günü Kazvin havalisindeki Feşkelde denilen yerde vefat etti. Sonra saltanata Sultan Muhammed Hüdabende¹⁶⁸ b. Argun Han yine 703 yılının Zilhicce ayının on beşinci¹⁶⁹ günü geçti. Bunun ismi aslında Harbende Oğul idi. Müslüman olunca Hüdabende lakabıyla anıldı. 709 tarihinde¹⁷⁰ Sultan Muhammed Ali'nin emriyle la ilahe illallah Muhammeden Resulullah kelime-i tevhidi söylemek suretiyle Allah'ın velisi oldu. Bu, önceden Sultan Gazan zamanında kararlaştırılmıştı ama Hüdabende zamanında gerçekleşti. Onun asrında hutbede üç halifenin ismini okumuyorlardı. Ali'nin ismini Hüseyin'in isimlerinden sonra okuyorlar ve On İki İmamın isimlerini sikkede yazıyorlardı. Şeyh Cemal Hasan b. Serirüddin b. Mutahhar El-Hilli¹⁷¹ kendi zamanında İmamiyye mezhebini revaçta tutmaya çalıştı. 715 yılında¹⁷² Kafiye kitabının şerhi¹⁷³ olan El-Mutevassıt kitabının

¹⁶³ Haneî mezhebinin klasik sonrası döneminde çok etkili olan bir âlim Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî (ö. 710/1310).

¹⁶⁴ Kübreviyye'nin Nûriyye kolunun kurucusu Nûruddîn Abdurrahmân b. Muhammed el-İsferâyînî el-Kesirkî el-Horasânî (ö. 717/1317).

¹⁶⁵ Safeviyye tarikatının kurucusu ve Safevî Devleti'ni kuran ailenin atası Ebü'l-Feth Safiyyüddîn İshâk b. Emîniddîn Cebrâîl b. Sâlih b. Kutbiddîn Ebî Bekr Erdebîlî (ö. 735/1334).

¹⁶⁶ Zâhidiyye tarikatının pîri, esmâ zikriyle seyrüsülûk usulünü tesbit eden mutasavvıf Ebü's-Safve Tâcüddîn İbrâhîm b. Rüşen b. Emîr b. Bâbil (ö. 700/1301).

¹⁶⁷ 3 Şevval 703/ 9 Mayıs 1304

¹⁶⁸ Hüdabende İlhan (1304-1316)

¹⁶⁹ 15 Zilhicce 703/ 19 Temmuz 1304

¹⁷⁰ 709/ 1310

¹⁷¹ Şîî âlimi Cemâlüddîn el-Hasen (el-Hüseyin) b. Yûsuf b. Alî İbnü'l-Mutahhar el-Hillî (ö. 726/1325).

¹⁷² 715/ 1316

¹⁷³ Eş-Şerhu'l-mutavassıt. el-Vâfiye fî şerhi'l-Kâfiye olarak da adlandırılan bu eser kısaca el-Vâfiye diye meşhurdur.

yazarı Serirüddin El-Astarabadî¹⁷⁴ öldü. Sonra Sultan Ebu Said Bahadır¹⁷⁵ b. Sultan Hüdabende 717 yılında¹⁷⁶ tahta cülus etti. Kadı Adud el-İcî¹⁷⁷, İbni Hacib'in¹⁷⁸ Muhtasarı¹⁷⁹ Telhis kitabına şerh düştü. Yine Kutbüddin Razi'nin¹⁸⁰ yazdığı telif eserlerden Metnül'l-Mevâkîf ve'l-Fevâidi'l-Gıyasiyye¹⁸¹, Şerhu Matali'¹⁸² Şerhu Şemsiyye¹⁸³ bu tarihte yazıldı. 718 yılı Şevval ayının on altıncı günü¹⁸⁴ Nüzhetül'Ervâh¹⁸⁵, Kenzü'r-Rumuz ve diğer kitapların yazarı Emir Seyyid Hüseyinî,¹⁸⁶ Herat'ta vefat etti. 736 yılı Recep ayının yirmi birinci Cuma gecesi¹⁸⁷ Eş-şeyh Alaüddeve Ahmed b. Muhammed Es-Simnanî,¹⁸⁸ rahmete kavuştu. Yine 736 yılının Muharrem ayının üçüncü günü¹⁸⁹ Füsüs¹⁹⁰ ile Hacı Abdullah El-Ensari'nin Menâzili's-Sairin'e¹⁹¹ şerh

¹⁷⁴ Şer'î ve akfî ilimlerdeki yetmişliyle tanınan âlim Es-Seyyid Rüknuddîn Hasen (b. Muhammed) b. Şerefşâh (ö. 715/1315).

¹⁷⁵ Ebu Said bahadır İlhhan (1316-1335)

¹⁷⁶ 717/ 1318

¹⁷⁷ İbnül-Hacib'in eseri. Muhtasarül'l-Müntehâ, el-Muhtasarül'l-usûlî, Muhtasarül'l-usûl'üne şerh yapan Kadı Adudüddin el-İcî'nin şerhi İstanbul'da (1307) basılmıştır.

¹⁷⁸ Arap gramerine dair el-Kâfiye ve eş-Şâfiye adlı eserleriyle tanınan dil âlimi ve Mâlikî fakihî Ebû Amr Cemâlüddîn Osmân b. Ömer b. Ebî Bekr b. Yûnus (ö. 646/1249)

¹⁷⁹ İbnül-Hacib'in eseri. Muhtasarül'l-Müntehâ, el-Muhtasarül'l-usûlî, Muhtasarül'l-usûl.

¹⁸⁰ İbn Sînâ geleneğine mensup mantık, felsefe ve din âlimi Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed er-Râzî et-Tahtânî (ö. 766/1365).

¹⁸¹ Adudüddin el-İcî (ö. 756/1355) tarafından telif edilen el-Mevâkîf.

¹⁸² Levâmî'u'l-esrâr şerhu Meţâli'i'l-envâr.

¹⁸³ Tahîrül'l-kavâ'idî'l-mantıkiyye fî şerhî'r-Risâleti's-şemsiyye.

¹⁸⁴ 16 Şevval 718/ 11 Aralık 1318

¹⁸⁵ Muhammed b. Mahmûd eş-Şehrezûrî'nin (ö. 687/1288 ?) felsefe tarihine dair eseri.

¹⁸⁶ İranlı mutasavvif şair Emîr (Mîr) Rüknuddîn Hüseyin b. Alim b. Muhammed el-Gürî el-Herevî (ö. 729/1329'dan sonra).

¹⁸⁷ 21 Recep 736/ 5 Mart 1336

¹⁸⁸ Rükniyye tarikatının kurucusu, İranlı âlim ve şair Ebü'l-Mekârim Rüknuddîn Ahmed b. Muhammed es-Simnânî (ö. 736/1336).

¹⁸⁹ 3 Muharrem 736/ 23 Ağustos 1335

¹⁹⁰ Füsüsül'l-hikem. Muhyiddin İbnül'l-Arabî'nin (ö. 638/1240) bütün fikirlerinin özeti sayılan temel eseri.

¹⁹¹ Şerhu Menâzili's-sâ'irîn. Abdullah-ı Herevî'ye ait eserin şerhidir.

düşen ile El-İstilahatü's-Sufiyye¹⁹² kitaplarını yazan Şeyh Kemaleddin Abdurrazzak El-Kaşı¹⁹³ vefat etti. 722'de¹⁹⁴ Sadreddin İbrahim b. Muhammed El-Hamevî ki –Gazan Han onun vasıtasıyla Müslüman olmuştu- vefat etti.

Cengzililerin Bakiyeleri ve Bunlara Bağlı Olanların Zikri

Melikler Taifesi denilen ve hepsini kapsayan bu bakiyeler, altı tabakadır.

Birinci tabaka sekiz İlhanlı neferdir. İlki, Sultan Muhammed Hüdabende'nin kız kardeşinin oğlu Eş-Şeyh Hasan¹⁹⁵ b. Hüseyin b. Ak Buka b. İlkan Celayir'dir.¹⁹⁶ Beldelerin çoğu onun tasarrufundaydı. 757 yılı Recep ayında¹⁹⁷ Necef'te öldü. Melikliğinde Kufe'yi yıkmıştı. Bu tabakanın en sonu Sultan Hüseyin¹⁹⁸ b. Alaüddeve'dir. 836 yılında¹⁹⁹ Emir İsfahan b. Kara Yusuf eliyle Hille beldesinde öldürüldü.

İkinci tabaka İran'da Emirü'l-ümerâ Emir Çoban evladından Çobaniyye'dir.²⁰⁰ Bunlar üç kişidir. İlki, Sultan Ebu Said Han hükmüyle, Rum hâkimi olan Emir Temürtaş b. Emir Çoban, 722 yılında²⁰¹ öldürüldü. Bunların sonuncusu Melik b. Temürtaş 758 yılında²⁰² katli edildi.

¹⁹² İstilahâtü's-sûfiyye: 500 kadar tasavvuf teriminin ebced sırasına göre açıklandığı eser İbnü'l-Arabî'nin kitaplarını anlamayı kolaylaştırmak amacıyla yazılmıştır

¹⁹³ Tasavvufî tefsir ve terimlere dair eserleriyle tanınan mutasavvîf Kemâlüddîn Abdürrezzâk b. Ebi'l-Ganâim Muhammed el-Kâşânî (ö. 736/1335).

¹⁹⁴ 722/ 1322

¹⁹⁵ Celayirî Şeyh Hasan (1336-1356)

¹⁹⁶ Celayirî (1336-1431)

¹⁹⁷ Recep 757/ Temmuz 1356

¹⁹⁸ Celayirî emiri (1411-1431)

¹⁹⁹ 836/ 1433

²⁰⁰ Çobanlılar (1317-1355)

²⁰¹ 722/ 1322

²⁰² 758/ 1357

Üçüncü tabaka Tuğa Temürhaniyye'dir.²⁰³ Dört neferdir. Birincisi Tuğa Temür Han²⁰⁴ b. Suri b. Baba Bahadır b. Alugen b. Sur b. İlkan b. Suri b. Cuci. 705 yılında²⁰⁵ Cengiz Han silsilesi, Sultan Ali²⁰⁶ b. Pirek padişah ile kesildi.

Dördüncü tabaka 812 yılında²⁰⁷ Serbedariyye²⁰⁸ olup on iki neferdir. Emir Abdürrezzak²⁰⁹ b. Fazlullah El-Bastinî'dir. Bastin, Sebzavar'ın Beyhak köyünden bir köydür. Ravzatü's-Safâ sahibi²¹⁰, babası tarafından nesebini ispat etti. Şöyle ki; o, Hasan b. Ali (kerremallahü veçhe) den gelmektedir. Anne tarafından ise Yahya b. Halid el-Bermekî'ye dayanır. Onların en sonucusu Hacı Ali Müeyyed'dir.²¹¹

Beşinci tabaka İncü Melikleri'dir.²¹² Üç neferdir. İncü, sultanın hassa emlakına denir. İlki Mahmud Şah²¹³ b. Muhammed Tamtaa'dır. Nesebi Hacı Abdullah El-Ensari'ye dayanır. O, Moğul Sultanlarının hususi emlakine karşı koyanlardı. İran büyüklerinin (ekâbir-i İran) sığınağı Sultan Ebu Said zamanında oldu. O, 736 yılında²¹⁴ Arpa Han'ın²¹⁵ emriyle öldürüldü.

²⁰³ Togay Timurular (1337-1409).

²⁰⁴ Togay Timuruların kurucusu (1337-1353)

²⁰⁵ 705/ 1306

²⁰⁶ Togay Timuruların son meliki Sultan Ali (1408-1409)

²⁰⁷ 812/ 1409

²⁰⁸ Sebzavar, Horasan ve Esterabad'da hüküm sürmüş olan Şii İranlı emirler Serbedarîler (1337-1381)

²⁰⁹ Emir Hoca Abdürrezzak (1337-1338)

²¹⁰ Timurî devri tarihçisi Hamîdüddîn Muhammed Mîrhând b. Burhâniddîn Hâvendşâh b. Kemâliddîn Mahmûd Herevî (ö. 903/1498).

²¹¹ Necmüddin Ali Müeyyed (1365-1381)

²¹² İncüler (1303-1357)

²¹³ İlhanlıların Şiraz valisi Şerefüddin Mahmud Şah (1303-1336). Bazı kaynaklarda Tamtah yazılmıştır.

²¹⁴ 736/ 1336

²¹⁵ Son ilhanlardan Muizzüddin Arpa Bey (1335-1336). Kirayit beyi Alınak'ın oğlu. Bir ara ilhan ilan edildi, Anadolu'ya geldi. Diğer kardeşleri Çavdar ve Buğday Beyler. (Z. Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş, I*, İstanbul 2019, s. 374)

Altıncı tabaka Muzaffer Oğullarıdır²¹⁶ ki sekiz neferdir. İlki, Horasan'dan Kavend Haf denilen yerden Gıyaseddin Hacı'dır.²¹⁷ Yezd'de sakin oldular.

İran'daki Müteferrik Hâkimler Fası

Bunlar iki yüz yetmiş kişidir ve hepsi on iki fırkayı kapsar. Birincisi Mazenderan ve Taberistan melikleri'dir. Bunlar da üç tabakaya şamildir. Tamamı seksen yedi nefer yapar. İlki Nuşirevan'ın kardeşi Keyus b. Kubâd'dır. Sonuncusu da İsbehed Rüstem b. Şehriyar'dır. Alaüddeve'nin hapiste 419 yılında²¹⁸ ölmüştür. Bununla bu tabaka yok olmuştur.

İkinci tabaka Bavendiyye²¹⁹ tabakasıdır ki sekiz neferdir. İsbehed Hüsamüddeve Şehriyar Karun b. Serhab b. Şehriyar b. Dara'dır. Onun çıkışı Selçuklu Sultanı Melikşah'ın zamanının başı olan 466 yılıdır.²²⁰ Selçuklu Sultanı Melikşah'ın ölmesinden sonra tasarrufunda melikü'l-mevrusu oldu. Sonuncusu da Şemsü'l-Müluk b. Şah Erdeşir'dir.

Üçüncü tabakası Bavendiyye on üç neferdir. İlki, Hüsamüddeve b. Şehriyar b. Keyd-har b. Rüstem b. Dara b. Şehriyar b. Karun b. Serhab'dır. 635 yılında²²¹ yaşamış, tahta çıkışı Mazenderan'dadır. Sonuncusu ise Emir Hüseyin Keya b. Mir Ali olup, azgınlığının doruk noktası, Türkmen saltanatının sonlarındadır. İsmail Safevî'ye²²² muhalefet etmiş, 909 yılında²²³ İsmail'in eline düşünce bu tabaka tarih sahnesinde çekilmiştir.

²¹⁶ Muzafferîler (1314-1383). Şiraz, İsfahan, Yezd ve Kirman'da.

²¹⁷ Muzafferi Hanedanının atası emir Gıyaseddin Hacci-i Horasanî.

²¹⁸ 419/ 1028

²¹⁹ Bavendîler (665-1349). Taberistan'da hüküm sürmüş bir hanedan.

²²⁰ 466/ 1074

²²¹ 635/ 1238

²²² Safevî devletinin kurucusu ve ilk şahı (1501-1524).

²²³ 909/ 1504

Kaynakça

I-Yazma Eser:

Şeyh Muhammed Bek, *Tarih-i Selâtin-i Tatar Han*, No. 692, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Mecmua'nın içinde, yaprak: 1b-5b.

II-Basılı Eserler:

ERDOĞRU, M. Akif, 'Kâtip Çelebi'de Türkistan', *Tarihin İçinden, Doğumunun 65. Yılında Prof. Dr. Ahmet Özgiray'a Armağan*, İstanbul, 2006, s. 237-249

IVANİCS, Maria ve Usmanov, Mirkasym A., *Das Buch der Dschingiz-Legende (Daftar-ı Cingiz-nama) I*, Szeged Macaristan 2002.

KAFALI, Mustafa, "Batu Han" mad. *DİA*, 5, İstanbul 1992, s. 209.

KAMALOV, İlyas (Haz.), Ötemiş Hacı, *Çengiz-Nâme*, Ankara 2009, TTK yayınları

KILIÇ, Mahmud Erol, "Nimetullah-ı Velî" mad. *DİA*, 33, İstanbul 2007, s. 134-135.

KONUĞU, Enver, "Bengal", *DİA*, 5, İstanbul 1992, s. 438-39.

ÖNGÖREN, Reşat, "Cüveynî", *DİA*, 35, İstanbul 2008, s. 390

ÖZTUNA, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar, İslâm devletleri, I. Cilt, 3. Baskı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara 2005.

SİDDİKQUİ, İktidar Husain, "Malva", *DİA*, 27, İstanbul 2003, s. 547-8.

Siyid Athar Abbas Rızvi, "Keşmir" mad, *DİA*, 25, İstanbul 2002, s. 326.

TOGAN, Z. Velidi, *Umumi Türk Tarihine Giriş, I, 2. Basım*, İstanbul 2019.

YAVUZ, Yusuf Şevki, "Beyzavi", *DİA*, 6, İstanbul 1992, s. 104

YAZICI, Tahsin, "Hemedanî, Emir-i Kebir" mad. *DİA*, 19, İstanbul 1998, s. 187

YUVALI, Abdülkadir, "Çağatay Hanlığı", *DİA*, 8, İstanbul 1993, s. 177.

